

Jazzbandet «Sixpence» i sin glansperiode – fra venstre Ulf Arnesen (piano), Johan «Jottit» Johnsen (fiolin), Einar Hoff, Egil Langbrecke og Gustav Upp (sopransaksofoner), Ragnar Grøn (trommer).

SOMMERTONER PÅ ORMELET

Tekst: Bjørn Stendahl

For mange er 50-tallet ennå gullalderen på Ormelet. Det var Osloband hver sommer: Four Swingers, Melody Fellows, Alfred Janson, Eivind Solberg fra Big Chief, Lars Sandsgaards orkester med Harald Bergersen og Eivin Sannes, Lars Hustads kvartett med Ole Jacob Hansen.

For mange andre er det de siste 16 årene som er gullalderen. Med Lars Lillo-Stenberg hvert eneste år, Young Neills, Unni Wilhelmsen, Jonas Fjeld, Ole Paus, Vamp, Jan Eggum, Sondre Lerche, Anne Grete Preus, Odd Børretzen, Lars Martin Myhre og Jaga Jazzist – bare for å nevne noen – det har krydd med artister der på sommerstid. Og så all kunsten! Av Knut Steen, Nico Widerberg, Kjartan Slettemark – det har krydd av utstillere også.

Eller kanskje det ennå finnes noen 98-åringar som minnes 20-tallet – the real jazz age - og mener at *det* må ha vært gullalderen...

Men hvorfor skrive om akkurat Ormelet? Var det noe mer enn et gammelt sveitserhus, fornemt tilbaketrukket fra sjøen, men nær nok til stranda ved Røssesundet, i ly av Brøtsøy, Vasskalven og Busteinene, i hjertet av Tjømes vakre øyrike...?

Strandstedet Ormelet

Stedet har en lang historie. Navnet *Ormelet* har norrøn opprinnelse og betyr et «sted der ormene ligger», altså nærmest et ormebol. På 17- og 1800-tallet ble middelaldergården delt opp i fem mindre bruk, og det reiste seg enkelte småhus nede ved Ormeletstrand, nok til at et lite tettsted begynte å ta form. I 1865 var det 14 familier på stedet, i 1900 økt til 21. Over halvparten av husholdningene var knyttet til sjøfart. Gårdene var for små til å være bondegårder alene, eierne titulerte seg Gaardbruger & Skibsfører eller i et par tilfelle Gaardbruger & Skibsreder. Ellers fantes det et fåtall håndverkere

som stedet trengte – og så var det *Landhandelen*, opprettet i 1857 av drammenseren Thomas Reiersen.

Stedets store mann var utvilsomt Skibsrederen Hans A. Thoresen. I 1861, 32 år gammel, kjøpte han et av gårdsbrukene og bygde seg et staselig sveitserhus, som han døpte «Fagerheim». Tidlig på 1900-tallet flyttet det dit en styrmannsfamilie fra Sundene, nord på Tjøømø, og eldstebarnet het Josephine Marie Endresen, født 5. mai 1899. Det var hun som i 1923, altså 24 år gammel, startet pensjonat i barndomshjemmet, det som skulle bli *Ormelet Pensjonat* – et gledens hjemsted i snart 84 år.

Sommerøya

Men før vi skriver mer om Ormelet, må vi dvele et øyeblikk ved Tjøemes lange historie med gjestehus og pensjonater. Det begynte ute på Hvasser, der Sandøysund lå som et viktig lite tettsted, loshavn, omstigningshavn fra utenlandsskip til vestlandsrutene og utvekslingshavn for post fra Norge til England. Der ute hadde de gjestgiveri allerede på 1840-tallet. På selve Tjøømø, ved fergesundet mot Hvasser, kom Oterstig Pensjonat i 1866, det som senere ble til Havna hotell.

I 1878 ble det opprettet dampskipsforbindelse fra Kristiania til Tønsberg. Derfra gikk det med hest og vogn ut til Kjøbmandsskjær, med ferge over Vrengen til Sundene, og derfra videre på dårlige veier til Ormelet og Oterstig.

Det sies at det har vært «pensjonatfestligheter» på Ormelet siden 1880-tallet. At det har foregått festligheter hos Skibsreder Thoresen på Fagerheim, er utvilsomt. I folketellingen 1900 er det registrert at den 81 år gamle enken Karen Knudsen drev pensjonat sammen med datteren og hadde tre eldre losjerende. En av dem var født og oppvokst på hovedbølet på Ormelet, og det er vel sannsynlig at det var *der* dette tregjesterpensjonatet lå. På det øverste av Ormeletbrukene ble i 1890 Tjøømø Bad, Kneipp-Kuranstalt & Sanatorium anlagt. Turistene hadde gjort sitt inntog på Ormelet.

I 1916 begynte dampskipet «Varden» å anløpe Vrengen på sin vei fra Kristiania til Skien. Like etter første verdenskrig kom det pensjonater på Grepan, Brøtsø og Glenne, i 1920 kom de første bussrutene på øya, i 1923 startet dampskipet «Tønsberg» faste ruter fra byen til Ormelet og Oterstig – og samme år kom altså *Ormelet Pensionat*.

Fra da tok det virkelig av! I løpet av 20- og 30-tallet kom en rekke nye gjestehus; ved utbruddet av andre verdenskrig var antallet på Tjøømø oppe i cirka 25. I 1924 var Oterstig Pensionat gjort om til Havna Hotell. I 1925 kom det et nytt Oterstig Pensionat like inntil. I 1926 ble det direkte bussrute fra Tønsberg til Ormelet (ennå med ferge over Vrengen), og i 1932 kom *den moderne tid* med den praktfulle Vrengen bro – hengebroen, dere husker – omtalt som et teknikkens vidunder!

Alt lå til rette for liv og røre på det sentralt beliggende Ormelet, som nå var blitt det viktigste fergestedet for trafikk til Brøtsø og Hvasser (Røssesundbroen kom ikke før i 1952). Og Josefine hadde møtt en kjæreste, styrmannen Andreas Osuldsen. Sommeren 1933 giftet de seg; fra nå var det fru Osuldsen som drev pensjonatet.

Jazzen kommer!

«Jazz»-begrepet kom til Norge i 1919, ikke nødvendigvis som en musikalsk betegnelse, mer et ord for alt som var moteriktig, vilt og galt! Den offentlige dans, altså dans på restauranter, kom som en farsott i 1920. Tidlig i 1921 kom så de første utenlandske jazzband til Kristiania, hvilket naturligvis førte til dannelsen av de første norske jazzband. I annonsene til Ormelet Pensionat de første årene, stod det bare «musikk». Men i 1926 hadde stedet fått hotellstatus (Ormelet Hotel og Pensionat) og slo til på Sankthansdagen med *jazzorkesteret «Avalon»*, og hver kveld fra 1. juli: *Jazzorkesteret «The City Moon Palace»*.

Ingen av disse bandene er hittil registrert i norsk jazzhistorie. Men *det* er det bandet som spilte på Ormelet sommeren 1927: *Synco Ramblers*. Det var dannet i 1924 med kjente jazzpionérer som Gustav Upp og Harald Jaang. Hvem som fremdeles var med i 1927, er uklart, men sannsynligvis banjoisten Frithjof Svendsen, som senere spilte i en årrekke i Chat Noir-orkesteret.

Og så kom sommeren 1928 med stjernebandet i tidens jazz: *Sixpence*. De var dannet i 1923 og utviklet seg til å bli det hotteste bandet i hovedstaden, fikk de feteste jobbene og var det første jazzband som spilte i Universitetets Aula (høsten 1927). I årene 1926-30, og altså på Ormelet, hadde bandet denne stabile og profesjonelle besetningen: Gustav Upp, Egil Langbrecke og Einar Hoff, saksofoner, Johan «Jottit» Johnsen, fiolin, Ulf Arnesen, piano, og Ragnar Grøn, trommer.

Både i 1929 og 1930 averterte Ormelet med jazzband, men uten nærmere spesifisering. I 1933 reklamerte hotellet med *det berømte 5-manns jazzband «The Snappy Boys»*, men ellers ble det mer anonymt, og neppe så jazzmessig, med Ryens orkester 1935-37 og «1. kl. dameorkester» i 1938. I 1939 hadde stedet ikke lenger hotellstatus, det het bare Ormelet Pensjonat, men bandet het *Scala Danseorkester* og var sannsynligvis Bergensversjonen med blant andre Rolf Schade (piano) og Omar Heide Midtsæter (trommer). Disse to skulle bli sentrale navn i norsk jazz, Schade som musikkannemelder i Arbeiderbladet og Midtsæter som den første president i Norsk Jazzforbund (1953-56).

Krig og fred

Den berømte 9. april kom, men etter at felttoget var over i juni, fortsatte underholdningslivet tilsynelatende som om lite hadde skjedd. Sommeren 1940 averterte Ormelet med «musikk hver aften fra 21. juni». Sommeren 1941 var jazzlivet mer hektisk enn på lenge, det swingte i hver krok, og det var flotte jazzband både på Havna, Oterstig og Ormelet. På Havna spilte et ungdommelig stjernelag med bl.a. tenorsaksofonisten Bjarne Nerem (18 år) og pianisten Carsten Klouman (straks 18), på Oterstig spilte drammenseren Bjarne Jonsson sammen med tre bergensere, blant annet Rolf Schade, og på Ormelet opptrådte *Willys Danse-Orkester*, ledet av pianisten Willy Andresen (19), med trompeteren Kjell Johansen (18 år), altsaksofonisten Arne Kramer-Johansen (20), «gamlefar» Reidar Hartmann på gitar (31) og den pur unge trommeslageren Per Nyhaug (15 år!). Litt av en samling musikere på Tjøme denne sommeren – noen av dem skulle jo bli svært så kjente navn i nordisk musikkliv.

<bildetekst:>

Willys Danse-Orkester i en litt annen besetning året etter (1942), men kompet fra Ormelet er intakt: fra venstre Reidar Hartmann (gitar), Per Nyhaug (trommer) og Willy Andresen (piano).

<txt>

I 1941 hadde okkupasjonen ennå ikke hadde tatt kvelertak på underholdningslivet, Men i mars 1942 innførte myndighetene forbud mot offentlig dans. Det var lov til å spille fengende swingrytmer til underholdning, men det ble ikke helt det samme for sommerstedene. Det ble trange tider, og i løpet av okkupasjonstiden ble antall pensjonater på Tjøme nesten halvert. Bare 13 steder tok opp driften igjen i 1945.

I de første fredssomrene kastet hovedstadens jazzmusikere seg over markedet i Vestfold. Stein Lorentzens og Arne Klettes orkestre delte sommerjobben på Oterstig i 45 – i Sankthanshelgen hadde stedet til og med reklamert med 20 manns danseorkester! Hein Paulsens kvintett spilte på Grand i Åsgårdstrand både i 45 og 46. Selveste Rowland Greenberg var attraksjon på Ringshaug i 46. Ormelet holdt lav profil i annonsene, men sommeren 1947 var Carsten Klouman orkesterleder, snart 24 år gammel og på vei mot en karriere som en av våre dyktigste pianister og arrangører.

Tjøme ble igjen det hotteste stedet i sommer-Norge. På Havna spilte mange fra lokalmiljøet, bl.a. Per Asplin fra Tønsberg, Ola Calmeyer og Rolv Wesenlund fra Horten. Og den sterkeste konkurrenten til Havna – det var *Ormelet!*

Femtitallet

Ormelet og Josefine Osuldsen satset på musikere fra Oslo. Sommeren 1951 var orkesterlederen fra 1941 tilbake; Willy Andresen hadde nettopp avsluttet sitt engasjement på Logerrestauranten, skulle begynne på Bristol fra høsten, og fylte sommeren på Ormelet, sannsynligvis med et profesjonelt lag av klarinettisten Ragnar Robertsen, bassisten Rolf Windingstad og trommeslageren Per Nyhaug. Sommeren 1952 spilte et band som het «Four Swingers», med den Erroll Garner-frelste pianisten Ronald Granly. I tre somrer på rad, 1953-55, het bandet «Melody Fellows» og bestod av Leif Gundersen, trompet, Alfred Janson, piano, Håvard Aas, gitar, og Knut Alme, trommer. Pianisten Alfred Janson var 16 år den første sommeren, en helt spesiell begavelse, som platedebuterte den siste Ormeletsommeren med ingen ringere enn New Orleans-klarinetlisten Albert Nicholas, mesteren 55 år, unge Alfred 18. Det er vel ikke utenkelig at Big Chief-trompeteren Eivind Solberg formidlet det engasjementet; Solberg vikarierte nemlig for Gundersen denne sommeren på Ormelet.

Sommeren 1956 kom en 18 år gammel trompeter som orkesterleder. Lars Sandsgaard hadde vunnet 3. solistpris ved jazzamatørens NM høsten før, etter kjente navn som Kåre Grøttum og Asmund Bjørken. Til Ormelet fikk han med seg jevnaldrende talenter som Harald Bergersen, tenorsax, Eivin Sannes, piano, og Lars Amundsen, trommer. Fra nå av ble Sandsgaard yrkesmusiker, begynte å spille ventilbasun og fikk et års engasjement i Kjell Karlsens orkester. Her traff han trompeteren Nils Gustavsén og tok ham med til neste sommerjobb på Ormelet, han vekslet med en rutinert Gjøvik-saksofonist på svimlende 27 år, Kjell Pettersen, igjen pianisten Eivin Sannes og en ny trommeslager, Kajan Gløersen.

Sommeren 1958 var Lars Sandsgaard engasjert med Egil Monn-Iversen i de svenske folkparkene, så en ny orkesterleder måtte skaffes til Ormelet. Enda en attenåring fikk sjansen, Oslopianisten Lars Hustad. Fra Gunnar Brostogens orkester hentet han trombonisten Oddvar Lund, fra Tore Sandnæs' orkester trompeteren Arne Sletmo og den oppsiktsvekkende nye trommeslageren Ole Jacob Hansen. Men de tre måtte hjem etter kort tid. Hustad fikk tak i den rutinerte dixielandtrombonisten Ola Reitan og to ganske ubeskrevne blad fra Tønsberg, trommeslageren Eilert Stang Lund og det 16 år gamle trompettalentet Ditlef Eckhoff. Dette ble starten på Eckhoff/Stang Lunds kvintett, som vant NM i amatørjazz denne høsten – unge Ditlef fikk selveste solistprisen.

<bildetekst:>

Vinnerbandet i jazzamatørens NM 1958 ble dannet på Ormelet: fra venstre Lars Hustad (piano), Ditlef Eckhoff (trompet), en lånt Bjørn Jacobsen (bass), Oddvar Lund (trombone) og Eilert Stang Lund (trommer). Foto: Tore Fredenlund.

I 1959 ble det bare reklamert med «vårt populære orkester» (pleier ikke å bety noe veldig bra), men i 1960 var Lars Sandsgaard tilbake med et band som denne gang bestod av Knut Lind Frodesen, trommer, Petter Holm, bass, og en ny og spesiell personlighet i jazzmiljøet, pianisten Arild Wikstrøm. Denne sommeren på Ormelet var den første gangen jeg så ham, denne mystiske, fāmælte personen, med sorte hornbriller lang ut mot nesetippen, og en lys grå dress som var altfor stor for den tynne kroppen. Han skulle snart bli en guru for unge jazzmusikere; hans jazzkurs på Gamlebyen skole i Oslo er blitt legendarisk. Like etter sommerjobben på Tjøme dro bandet ut på en lengre turné til Danmark og Tyskland under navnet «The Modern Sound of Norway».

Pop og disko

Men da var vi kommet inn i 60-tallet – epoken hvor utelivet på den gamle, kjente måten ble borte. Jazzen forsvant som ungdommens dansemusikk, den ble erstattet av utenlandske danseband med brede smil, Shadows, Beatles, Rolling Stones og deres etterplaprerer. Piggtrådmusikk, sa de eldre. TV-en kom inn i stuene – og folk hadde ikke lenger de samme behov for å *gå ut*. Danserestaurantene fikk dårlige tider, dansemusikerne mistet jobber; det ble en ond sirkel som endte i de enmannsstyrte diskotekene.

I 1961 spilte Arild Geirholdts orkester på Ormelet, og i de følgende fire årene var det den danske kapellmester Størup som ledet sine «Smiling Boys». I 1966-67 het bandet «The Mosquitos» og i 1968 «The Nashville Sound» – jazzfolket gremmet seg...

Flere av feststedene på sommerøya forsvant i løpet av 60-tallet. Grand på Tjøme brant i 1967, Havna i 1969, Grimstad i 1972. På Ormelet hadde Josefines datter, Hanne Marie, overtatt vertskapspliktene på 60-tallet, sammen med sin mann, Erik Rasmussen, begge utdannet i faget, og pensjonatet holdt det faktisk gående helt til 1984 – men da var det stopp også der.

Men huset stod der, og det ble brukt en tid til danselokale og diskotek. Særlig lukrativ var virksomheten ikke, bygningen forfalt og var snart moden for riving.

Kunst og kultur

En sønnedatter av Josefine Osuldsens bror heter Dorthe Endresen. Hun er født og oppvokst i Oslo, er for ung til å huske sin grandtante, men var en hyppig sommergjest på Ormelet, hun var jo en slektning i det lille pensjonatdynastiet og syntes det var for tragisk at huset, der det satt så mange festfylte minner i veggene, skulle forsvinne. Hun la planer, fikk ved hjelp av noen lokale sponsorer skaffet midler til oppussing, og satte i gang med optimisme og iver. I 1991 åpnet hun *Gamle Ormelet – Tjøme Kunst- og Kultursenter*.

I de siste 16 årene har Ormelet fått et nytt liv. Fra mars til november er det kunstutstillinger i det gamle pensjonatet. Listen over utstillere er imponerende. I sommermånedene er det konserter i den gamle dansesalen, artistlisten der er ikke mindre imponerende (og full av NOPA-medlemmer), det er revyer, opplesninger, intime forestillinger og til og med planer om spesielle operettefremføringer på Ormelet – kalt «ormeletter». Mer om virksomheten finnes på nettsiden www.gamleormelet.no. Ikke rart at tiltaket allerede i 1998 ble tildelt Tjøme kommunes kulturpris.

Det siste på Ormelet er den nye utendørsscenen (fra 2005), beliggende i et naturlig amfi i bakgården. Her lå bleikeplassen til pensjonatet, og etter historien om noen musikere som engang omkring 1960 stjal fru Osuldsens mamelukker og hengte dem opp på flaggstanga, er scenen døpt «Mamelukka». Grandtante Jossies ånd svever fortsatt over Ormelet...

Kilder: Tønsbergs Blad 1923-1968 (avisfilmer på Nasjonalbiblioteket), Trine Hanson: Pensjonatdriften på Tjøme (1994), folketellinger og jordmatrikkel (www.rhd.uit.no), kirkebøker (www.digitalarkivet.no), Jazz, hot & swing – Jazz i Norge 1920-40 (1987), Sigarett Stomp – Jazz i Norge 1940-50 (1991), Cool, kløver & dixie – Jazz i Norge 1950-60 (1997), Alfred Janson, Lars Sandsgaard, Ditlef Eckhoff, Dorthe Endresen, Tjøme Kunst- og Kultursenter (www.gamleormelet.no) m.m.